

SAMLAREN

TIDSKRIFT

FÖR

SVENSK LITTERATURHISTORISK
FORSKNING

NY FÖLJD. ÅRGÅNG 23

1942

UPPSALA 1942

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET

UPPSALA 1942

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

42700

ut, ty den porträttbild av honom, som finnes införd i Svea, poetiskt album 1874, och härifrån återgiven i en dansk tidskrift, är, enligt till oss lämnad uppgift, ej äkta; den är enligt en av Sommelii ännu levande nära bekanta rätt och slätt en fantasibild, tecknad av en person, som aldrig kände honom.»

Utom det här omnämnda porträttet i Svea (den av Eichhorn utgivna lyriska antologin), vilket är detsamma som återfinnes i första editionen av Karl Warburgs antologi Ur Svenska Sången och i Ada Damms lokalhistoriska arbete Från det gamla Borås, finnes ännu ett föregivet Sommelius-porträtt. Det meddelades i Illustrerat Magasin, utgivet i Göteborg 1854, och återger, i motsats till bilden i Svea, sitt objekt i profil. Redan ett flyktigt ögonkast ger vid handen, att träsnittet i Illustrerat Magasin måste föreställa samma person som den å porträttbilden i Svea: pannans välvning, det lätt krusade håret, den raka, något spetsiga näsan. Men under det att Svea-bilden tydligen är ett tidigt ungdoms-porträtt, föreställer Magasinets träsnitt en man vid mera mogna år, med mustasch och polisonger, samt i dubbelknäppt uniformsrock.

Alltså: de två porträtten föreställa samma person. Men finns det någonting som talar för att denne person verkligen var Gustaf Lorenz Sommelius?

Tre omständigheter synas särskilt tala för att så är fallet.

1) Onekligen skulle det vara rätt egendomligt, om två skilda porträtt av samma person, från skilda tider av denna persons levnad, skulle kunna komma till och lanceras utan att verkligen föreställa det objekt, som de ge sig ut för att föreställa. (Det torde utan vidare vara tydligt, att det ena porträttet ej kunnat komma till på grundval av det andra, tidigare, utan att båda verkligen återgå på ett levande original. »Bevisningen» synes alltså bli lika bindande oavsett om de båda porträtten stamma från en och samme porträtteknare eller från två olika.)

2) När Illustrerat Magasin lancerade sitt Sommelius-porträtt, hade skalden varit död i sex år. I början av 1840-talet hade han ofta uppehållit sig i Göteborg och trakterna däromkring, stundom var det fråga om längre vistelser, och han hade där åtskilliga bekanta, även närmare vänner. Det är otroligt, att det göteborgska Magasinet, vilket väl hade sin främsta spridning i Göteborg och närliggande delar av Väst-Sverige, velat eller opåtalt kunnat meddela en »fantasibild» av en känd person, som just inom tidningens huvudsakliga spridningsområde — Göteborg var då en medelstor landsortsstad på några tiotusental invånare — hade en hel del bekanta, vilkas minnesbild av skalden ej kunde vara mer än ett tiotal år gammal.

3) Båda bilderna förete vissa omisskännliga släktdrag med porträtt av andra medlemmar av släkten Sommelius i senare tid, som jag varit i tillfälle att se. Detta gäller i synnerhet pannans karakteristiska form.

Det vill därför synas som om »minnet av skaldens utseende» verkligen bevarats åt eftervärlden — inte genom *en* bild, utan två: ett ungdoms-porträtt och ett från senare år.

Återstå så Eichhorns och fru Bååth-Holmbergs resp. utsagor om *obefintligheten* av någon Sommelius-bild. Man frågar sig: vad kan ha föranlett Eichhorn att 1874 i sin antologi upptaga ett porträtt av Sommelius, sedan han sju år tidigare kategoriskt förnekat existensen av en sådan bild? Någonting måste ha inträffat som kommit honom att ändra mening (reservation för möjligheten att förlaget på egen hand ombesörjt illustreringen). Nåväl, en för Eichhorn presenterad eller av honom upptäckt porträttbild *kan* ju ha varit oäkta, eller, enligt fru Bååth-Holmbergs icke namngivne sagesman, en fantasibild. Men denne sagesman måste vid tidpunkten för porträttets publicerande i Svea och uppgiften till fru Bååth-Holmberg ha varit en äldre person. Kanske har han eller hon aldrig sett Beppo som ung; minnesbilden av skalden kan då mer ha sammanfallit med porträttet i Illustrerat Magasin än med det skägglösa ungdoms-porträttet i Svea.

Johannes Gillyby.

Frödings exemplar av Burns' och Björnsons dikter.

Genom vänligt tillmötesgående från fröken Hedda Fröding och fröken Inga Öhrvall har jag kommit i tillfälle att se några i privat ägo befintliga volymer ur Gustaf Frödings bibliotek med anteckningar, förstrykningar och förprickningar av skalden och kanske förtjänta av att i korthet beröras.

En av dessa volymer tillhör fröken Hedda Fröding. Den är en gammal Tauchnitz-edition (Collection of British authors, Vol. 90): *The Poetical Works of Robert Burns*, With the Life and Portrait of the author, Leipzig 1845. Volymen bär ej Gustaf Frödings namnteckning utan endast Hedda Frödings, med tillägg av året 1897.

Bokens ägarinna har meddelat mig, att hon har erhållit volymer — som hon sedan själv låtit binda — vid besök hos brodern i Uppsala våren 1897. Fröken Hedda Fröding finner det antagligt, att boken inköpts av Fröding i samband med vistelsen i Görlitz. Den torde väl vara identisk med den »Tauchnitzerupplaga», som Fröding omnämnt på tal om sina studier för Verdandi-skriften om Burns.¹

Vid ett stort antal av dikterna finner man märken härrörande från Gustaf Fröding. Dessa förprickningar består i de flesta fall av kraftiga »bockar» eller av x-liknande kors ritade med blåpenna framför dikternas överskrifter. Åtskilliga dikter har skalden bestått både med »bock» och »kors»; korsen tycks han ha kastat ned på papperet vid en annan — senare? — genomgång av volymer. De förprickade dikterna är: Humid seal of soft affections — O raging Fortune's withering blast — Nae gentle dames, tho' ne'er sae fair — O that I had ne'er been married — O wha my babie-clouts will buy? — My heart was ance as blythe and free — O why the deuce should I repine — Robin shure in hairst — Ilk care and fear when thou art near (I'll kiss thee yet, yet) — Green grow the rashes, O — The heather was blooming, the meadows were mawn — I married with a scolding wife — O whistle an' I'll come to you, my lad (en kortare version, bestående av »chorus» i två strofer; diktens titel i Tauchnitz-editionen är »Come down the back stairs»: dessa ord inleder andra strofen) — I am o'er young, I am o'er young (I'm o'er young to marry yet) — Yon wandering rill that marks the hill (Damon and Sylvia) — Bonie lassie, will ye go — Farewell, ye dungeons dark and strong — Braw, braw lads of Gala Water! — Stay my charmer, can you leave me? — What will I do gin my hoggie die? — Her daddie forbad, her minnie forbad — Hey, the dusty Miller — There was a lass, they ca'd her Meg — How pleasant the banks of the clear winding Devon — Landlady, count the lawin — How long and dreary is the night (den tidigare versionen) — Musing on the roaring ocean — Blythe, blythe and merry was she — The blude-red rose at Yule may blow — A Rose-bud by my early walk — O rattlin', roarin' Willie — O wilt thou go wi' me, sweet Tibbie Dunbar? — My Harry was a gallant gay — The Tailor fell thro' the bed, thimbles an' a' — Simmer's a pleasant time — My love, she's but a lassie yet — Jamie, come try me — Go, fetch to me a pint o' wine — Wee Willie Gray, and his leather wallet — O gude ale comes and gude ale goes — O were I on Parnassus hill — My heart's in the Highlands, my heart is not here (Farewell to the Highlands) — The Catrine Woods were yellow seen — O cam ye here the fight to shun — O Willie brew'd a peck o' maut — Whare hae ye been sae braw, lad? — My heart is a breaking, dear Tittie — Gane is the day, and mirk's the night — By yon Castle wa', at the close of the day — Yon wild mossy mountains sae lofty and wide — O saw ye my dearie, my Eppie Macnab? — Wha is that at my bower-door? — What can a young lassie, what shall a young lassie — The tither morn — Ae fond kiss, and then we sever — I hae a wife o' my ain — O, Kenmure's on and awa, Willie — Ye Jacobites by name, give an ear, give an ear — Willie Wastle dwalt on Tweed — O Lady Mary Ann looks o'er the Castle wa' — Farewell, thou fair day, thou green earth, and ye skies — Flow gently, sweet Afton! amang thy green braes — Up wi' the carles o' Dysart — She's fair and fause that causes my smart — The deil cam fiddlin thro' the town — The lovely lass o' Inverness — My Luve is like a red, red rose — Coming through the rye, poor body — My heart is sair, I dare na tell — When Januar' wind was blawin cauld — Hee balou, my sweet wee Donald — Ance mair I hail thee, thou gloomy December — My lady's gown, there's gairs upon't — O aye my wife she dang me — There was once a day, but old Time then was young (Caledonia) — O lay thy loof in mine, lass — O ken ye what Meg o' the Mill has gotten (den andra, mera drastiska versionen).

Alla här uppräknade dikter är förprickade med blåpenna på ovan beskrivet

¹ *Samlade skrifter* 9, s. 272. — Emellertid skall diktaren — enligt uppgift av fröken Fröding — även ha ägt en annan Burns-edition, vilken efter hans död skänktes till Karl-feldt.

sätt, med undantag för »Yon wandering rill that marks the hill», där diktaren i stället för bock eller kors med blåpennan skrivit ett »obs!» i kanten. Samtliga dessa dikter återfinnes i en begränsad del av volymen, från s. 169 till s. 294. Dessutom har emellertid på s. 86—87 »All hail, inexorable lord!» (To Ruin) förstreckats med blyerts och på s. 320 »Should auld acquaintance be forgot» (Auld lang syne) försetts med ett kors ritat med bläck.¹ — Huruvida förprickningarna härrör från början av nittitalet, då Fröding arbetade på sin Verdandiskrift, eller från 1897, då han planerade en mera omfattande samling av Burns-översättningar, eller eventuellt från någon annan tidpunkt, skall här ej tagas upp till diskussion.

De övriga volymerna tillhör professor Hjalmar Öhrvalls sterbhus. Främst märkes här Frödings exemplar av Bjørnstjerne Bjørnsons *Digte og sange*, Rettet og øget udgave, København 1880. Överst på titelbladet läser man Gustaf Frödings välkända namnteckning, på motstående sida Hedda Frödings — boken har skänkts till familjen Öhrvall av skaldens syster. I volymen förekommer vissa diskreta för- och understrykningar med blyerts; huruvida dessa härrör från Fröding är emellertid ovisst. Från Frödings egen hand härstammar däremot enligt uppgift några »bockar», som ritats med blåpenna och påminner om märkena i Burns-volymen. På detta sistnämnda sätt har förprickats: Nils Finn — Over de høje fjælde (små bockar framför stroferna 1, 2, 6, 7) — Ja, vi elsker dette landet — Dans, ropte felen — Havet (Ur *Arnljot Gelline*: »Havet stunder jeg mod, ja havet, hvor fjærnt det ruller i ro og højhed.» Även blå streck före och efter ett parti av texten: »Mod havet er det, langt ud mot havet [— — —] mit lille fartøj mod stille vande.» En bock även framför det sista partiet: »Og så engang i den sidste time [— — —].») — Den hvide, røde rose — Jeg vælger mig april — De norske studenters hilsen til professor Welhaven.²

De båda återstående volymerna i det Öhrvallska sterbhusets ägo är två filofihistoriska arbeten av E. Zeller i engelsk översättning av Oswald J. Reichel: *Socrates and the Socratic Schools*, Third carefully revised edition, London 1885, och *The Stoics, Epicureans and Sceptics*, New and revised edition, London 1892. I båda volymerna finner man namnet »G. Fröding» — f. ö. en mycket karakteristisk skrivning, som skarpt avviker från den välkända, ofta facsimilerade namnteckningen. Den återfinnes på flera av de böcker, som tillhört Fröding under sjukdomstiden och sedermera skänkts till Uppsala universitetsbibliotek, och uppges härröra från en av skaldens vårdarinnor. Marginaler och annat ledigt utrymme i de båda böckerna har emellertid Fröding i stor utsträckning fyllt med egenhändiga anteckningar. Dessa utgöres huvudsakligen av diverse reflexioner i anslutning till texten, som regel ganska tillfälliga och vardagliga. Flertalet kan knappast sägas vara av större intresse, men eftersom det är fråga om en ganska omfattande och personlig kommentar till en idéhistorisk framställning, som tydligen livligt intresserat skalden, kan delar av materialet måhända äga värde för ett fortsatt studium av Frödings tankevärld. Synnerligen antagligt är, att anteckningarna härstammar från sjukdomstiden. De påminner till sin allmänna typ i hög grad om dem man finner i nyss omnämnda böcker, som kommit till Uppsala universitetsbibliotek. Skrivningen av »G. Fröding» pekar ju åt samma håll. Om brustet sjäsliv vittnar redan en lång anteckning på titelbladet till *Socrates and the Socratic Schools*, där skalden talar om sin »giftfruktansmani» och ger ett gripande uttryck åt sin sjukligt stegrade självkritik och åt sitt samvetes plågsamma överkänslighet.

Gunnar Swanfeldt.

¹ Då titlarna på Burns' dikter i ganska stor utsträckning är olika i olika upplagor, har jag här föredragit att låta dikterna betecknas med sin begynnelseled. (I större Burns-editioner finner man f. ö. ofta ett »Index of First Lines».) Jag har vidare sökt att summariskt normalisera här meddelade »first lines» etc. till överensstämmelse med moderna upplagor och har därvid använt *The Complete Works of Robert Burns*, Gebbie self-interpreting edition, 1—6, New York [1909] samt *The Poetical Works of Robert Burns*, Oxford edition, 1916.

² Dikt-titlar och citat här återgivna i överensstämmelse med Bjørnsons *Samlede digter-verker*, Standardutgave, 8, Kra och Kbhn 1920.